

ΕΙΔΙΚΟ ΑΡΘΡΟ SPECIAL ARTICLE

Εθνικός Μηχανισμός Διαχείρισης Κρίσεων και Αντιμετώπισης Κινδύνων, επιχειρησιακά σχέδια στον τομέα της υγείας και σύγχρονες τάσεις αντιμετώπισης φυσικών καταστροφών

Η κλιματική αλλαγή συνιστά διαχρονικό πρόβλημα όλων των χωρών ανά τον κόσμο, με τις κυβερνήσεις των χωρών να καταβάλλουν συνεχείς προσπάθειες για την αντιμετώπιση των συνεπειών της. Με γνώμονα την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των επιπτώσεων της συστάθηκε ο Εθνικός Μηχανισμός Διαχείρισης Κρίσεων και Αντιμετώπισης Κινδύνων (Ν 4662/2020), σκοπός του οποίου είναι η οργάνωση και ο συντονισμός όλων των απαιτούμενων δράσεων και φορέων για την προστασία της ζωής και τη διασφάλιση της υγείας των πολιτών. Αυτό επιτυγχάνεται με τη σύνταξη των Γενικών Σχεδίων Αντιμετώπισης Εκτάκτων Αναγκών και Διαχείρισης Συνεπειών, καθώς και των επιχειρησιακών σχεδίων τα οποία περιέχουν όλες τις απαιτούμενες δράσεις και κατανέμουν ρόλους στους φορείς. Επιπρόσθετα, νέες υπηρεσίες επισημαίνουν την ανάγκη για περισσότερο ολιστική αντιμετώπιση των φυσικών καταστροφών –και πέραν του εθνικού επιπέδου– με την αξιοποίηση της τεχνολογίας και των πληροφοριών που πλέον μπορούν να συγκεντρώνονται στις νέες βάσεις δεδομένων οι οποίες δημιουργούνται. Η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και των επιπτώσεων της αφορά στον πλανήτη στο σύνολό του και έτσι μόνο μπορεί να αντιμετωπιστεί.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η κλιματική αλλαγή συνιστά ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα του πλανήτη από τη γένεσή του και αναφέρεται στο φαινόμενο της υπερθέρμανσής του, καθώς και στα μακροπρόθεσμα αποτελέσματα αυτής. Η συνεχώς αυξανόμενη θερμοκρασία, τα αίτια της οποίας είναι κατά κύριο λόγο ανθρωπογενή, έχει οδηγήσει σε ακραία καιρικά φαινόμενα που είναι αρκετά δύσκολο να αντιμετωπιστούν, πλήττοντας διάφορες περιοχές του πλανήτη και προκαλώντας τεράστιες υλικές καταστροφές, ενώ συχνά οδηγούν και στην απώλεια της ζωής. Επί πλέον, οι καταστροφές έχουν δυσμενή επίδραση τόσο σε επίπεδο ατόμου όσο και σε επίπεδο κοινωνίας, αυξάνοντας την επίπτωση διαταραχών ψυχικής υγείας και μειώνοντας την ποιότητα ζωής.¹

Τα επακόλουθα καιρικών φαινομένων, όπως οι ακραίες θερμοκρασίες, οι πλημμύρες, οι ξηρασίες, οι χιονοστιβάδες, οι ανεμοθύελλες, οι πυρκαγιές, συνεχώς αυξάνονται τόσο σε ένταση όσο και σε συχνότητα, προκαλώντας υλικές και μη υλικές καταστροφές. Σύμφωνα με την EMergency event DATabase (EM-DAT), την περίοδο 2001–2020 καταγράφονταν ετησίως 357 καταστροφές κατά μέσο όρο, ενώ το 2021 σημειώθηκαν 432 καταστροφές, γεγονός που αναδεικνύει την αυξητική τάση τέτοιων συμβάντων.² Σύμφωνα με την ίδια πηγή, η μεγαλύτερη αύξηση εντοπίστηκε στις πλημμύρες, όπου καταγράφηκαν 223 περιστατικά το 2021, τα οποία συνιστούν σημαντική αύξηση σε σχέση με τον μέσο όρο των 163 περιστατικών ανά έτος για την περίοδο 2001–2020.² Ανάλογη αύξηση παρατηρείται στις περισσότερες τέτοιου τύπου καταστροφές, αναδεικνύοντας

ΑΡΧΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ 2025, 42(3):415–421
ARCHIVES OF HELLENIC MEDICINE 2025, 42(3):415–421

Μ. Ταουκτσής,^{1,4}
Ι. Αποστολάκης,^{2,4}
Π. Σαράφης^{3,4}

¹Μικροβιολογικό Τμήμα, Γενικό Νοσοκομείο – Κέντρο Υγείας Καλύμνου «Βουβάλειο», Κάλυμος
²Ιατρική Σχολή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα
³Γενικό Τμήμα Λαμίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Λαμία
⁴Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα

National Crisis and Risk Management Mechanism, health operational plans and current trends in natural disaster response

Abstract at the end of the article

Λέξεις ευρετηρίου

Γενικά Σχέδια Αντιμετώπισης Εκτάκτων Αναγκών και Διαχείρισης Συνεπειών
Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας
Κλιματική αλλαγή
Ξενοκράτης
Φυσικές καταστροφές

Υποβλήθηκε 28.2.2024
Εγκρίθηκε 6.4.2024

ότι η κλιματική αλλαγή συνιστά κίνδυνο που χρήζει άμεσης διαχείρισης και αντιμετώπισης.

Η ραγδαία αύξηση των καταστροφών από ανθρωπογενή και φυσικά αίτια την τελευταία δεκαετία έχει συχνά ως αποτέλεσμα την απώλεια της υγείας ή και της ίδιας της ζωής. Η αντιμετώπιση τέτοιων περιστατικών υγείας αποτελεί συχνά μεγάλη πρόκληση για τα συστήματα υγείας όλων των χωρών, καθώς η ιατρική φροντίδα η οποία απαιτείται διαφέρει από εκείνη που παρέχεται σε κανονικές συνθήκες εντός του νοσοκομείου.³ Η επιβάρυνση των συστημάτων υγείας σε τέτοιες περιπτώσεις επηρεάζει όλες τις βαθμίδες και κυρίως την πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια φροντίδα υγείας, σε σημείο που να πιέζονται σημαντικά για να ανταποκριθούν στις ακραίες περιστάσεις. Έτσι, κρίνεται αναγκαίο να υπάρξει επανεκπαίδευση και κατάρτιση του προσωπικού, αλλά ταυτόχρονα και οργανωμένο σχέδιο δράσης από τους αρμόδιους φορείς για την όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματική αντιμετώπιση τέτοιων συμβάντων. Κάθε οργανωμένη πολιτεία οφείλει να προβλέπει και να συντάσσει σχέδια δράσης και αντιμετώπισης κρίσεων, με στόχο αφ' ενός την προστασία της ζωής του πολίτη και αφ' ετέρου την προστασία του περιβάλλοντος και της παρουσίας των πολιτών. Τέτοιο σχέδιο δράσης συνιστά για την Ελλάδα ο νόμος 4662, τεύχος Α' 27/7.2.2020 «Εθνικός Μηχανισμός Διαχείρισης Κρίσεων και Αντιμετώπισης Κινδύνων, αναδιάρθρωση της Γενικής Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας, αναβάθμιση συστήματος εθελοντισμού πολιτικής προστασίας, αναδιοργάνωση του Πυροσβεστικού και

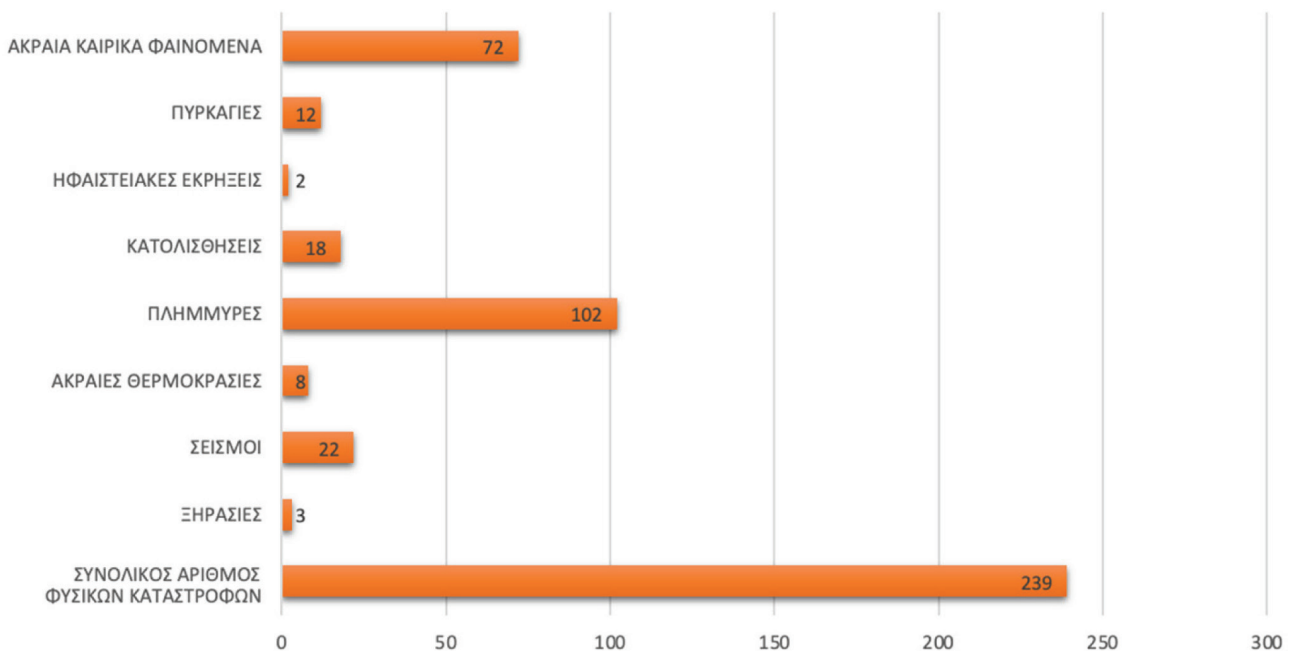
άλλες διατάξεις», αποτυπώνοντας τον Εθνικό Μηχανισμό Διαχείρισης Κρίσεων και Αντιμετώπισης Κινδύνων.⁴

2. ΦΥΣΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΣ – ΑΙΤΙΑ, ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ

«Η πρόκληση συμβάντος, το οποίο διαταράσσει σοβαρά τις φυσιολογικές συνθήκες ύπαρξης και λειτουργίας της κοινωνίας και προκαλεί ανθρώπινες, υλικές ή περιβαλλοντικές απώλειες που υπερβαίνουν την ικανότητα της πληγείσας κοινωνίας να αντεπεξέλθει κάνοντας χρήση των δικών της πόρων» ορίζεται ως καταστροφή.⁵

Οι καταστροφές, ανάλογα με την αιτία προέλευσής τους, διακρίνονται σε φυσικές και τεχνολογικές ή ανθρωπογενείς καταστροφές. Μια κατηγοριοποίηση των καταστροφών, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (ΠΟΥ) και την παγκόσμια βάση δεδομένων για τις φυσικές καταστροφές (EM-DAT), ταξινομεί τις φυσικές καταστροφές σε μετεωρολογικές, υδρολογικές, γεωφυσικές, κλιματολογικές και βιολογικές, εξειδικεύοντας έτσι την προέλευσή τους.⁶ Τέλος, εκτός από την προέλευση και το έναυσμά τους, οι καταστροφές μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε αιφνίδιες και βραδείας εξέλιξης με βάση τον χρόνο που απαιτείται προκειμένου να λάβουν χώρα οι συνέπειές τους.⁷ Στην εικόνα 1 παρουσιάζεται ο αριθμός των φυσικών καταστροφών παγκοσμίως ανά τύπο για το έτος 2023.

Όπως είναι εύκολα αντιληπτό, τα αίτια των φυσικών

Εικόνα 1. Αριθμός φυσικών καταστροφών ανά τύπο για το έτος 2023 παγκοσμίως.⁸

καταστροφών ποικίλλουν και ενδέχεται να είναι ενδογενή, όπως στην περίπτωση των σεισμών, ή εξωγενή, όπως στις πλημμύρες και στις πυρκαγιές. Καταστροφές όπως οι προαναφερθείσες ανήκουν στην κατηγορία των αιφνίδιων καταστροφών, ανεξάρτητα από τα αίτια που τις πυροδοτούν και είναι ικανές να πλήξουν την υγεία των πολιτών αλλά και το περιβάλλον. Καθώς η κλιματική αλλαγή εντείνεται, οι πυρκαγιές βρίσκονται επίσης σε έξαρση και εκτιμάται ότι θα αυξηθούν σε ποσοστό 14% μέχρι το 2030 και 30% μέχρι το 2050.⁹ Κάτι τέτοιο μεταφράζεται σε αύξηση της ρύπανσης στις μεγάλες πόλεις και μακροπρόθεσμα σε δυσμενείς συνέπειες για την υγεία του πληθυσμού και ιδιαίτερα των ευάλωτων ομάδων.¹⁰ Η κλιματική αλλαγή είναι η υποβόσκουσα αιτία για την αύξηση της συχνότητας και της έντασης των φυσικών καταστροφών την τελευταία δεκαετία, καθώς επίσης για την υπερθέρμανση του πλανήτη.

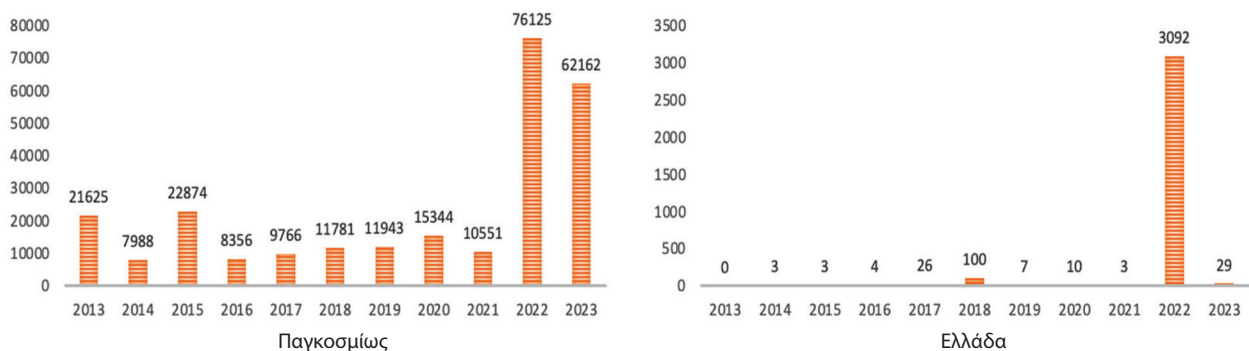
Ανεξάρτητα από την προέλευσή τους, οι φυσικές καταστροφές επηρεάζουν δυσμενώς την υγεία και την περιουσία των πολιτών. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί και η επίπτωση των φυσικών καταστροφών στην ψυχική υγεία του ατόμου, είτε αυτή προέρχεται από την απώλεια της ζωής συγγενών ατόμων, είτε από απώλεια περιουσίας, είτε από την ανάγκη για προληπτική εκκένωση της περιουσίας του.¹¹ Ταυτόχρονα, εκτός από την άμεση απειλή της ζωής και της υγείας του ατόμου, συχνά επακόλουθα των φυσικών καταστροφών συνιστούν η δημιουργία επικίνδυνων υγειονομικών συνθηκών που θα μπορούσαν να προκληθούν από τη μόλυνση του πόσιμου νερού και την έλλειψη υγιεινής, με άμεση επίδραση στην υγεία του πληθυσμού. Στην εικόνα 2 παρουσιάζονται οι θάνατοι από φυσικές καταστροφές την περίοδο 2013–2023 σε παγκόσμιο επίπεδο, περιλαμβανομένης και της Ελλάδας.

Ιδιαίτερα στις περιπτώσεις αιφνίδιων καταστροφών η πίεση τόσο της πρωτοβάθμιας όσο και της δευτεροβάθμιας φροντίδας υγείας είναι τόσο μεγάλη που πολλές φορές αδυνατεί να εκπληρώσει τον σκοπό της. Έτσι, επαληθεύει

τον ορισμό των φυσικών καταστροφών κατά την EM-DAT, η οποία για να εντάξει στη βάση της μια καταστροφή πρέπει «να έχουν αναφερθεί 10 ή περισσότεροι άνθρωποι ως νεκροί, ή 100 ή περισσότεροι άνθρωποι ως πληγέντες, ή να έχει κηρυχθεί κατάσταση έκτακτης ανάγκης ή, τέλος, να έχει γίνει έκκληση για διεθνή βοήθεια».¹²

3. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΡΙΣΕΩΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΚΙΝΔΥΝΩΝ

Όπως ήδη αναφέρθηκε στις προηγούμενες ενότητες του άρθρου, οι επιπτώσεις των φυσικών και των ανθρωπογενών καταστροφών είναι μεγάλες τόσο για την υγεία όσο και για την περιουσία των πολιτών. Κάθε σύγχρονη χώρα που θέλει να καλείται κράτος πρόνοιας εφαρμόζει κοινωνικές πολιτικές με στόχο τη μείωση των κοινωνικών κινδύνων και απειλών κατά των πολιτών της.¹³ Το σύστημα θεσμών που καθορίζουν, παράγουν και παρέχουν τρόπους με τους οποίους η κάθε χώρα θα αντιμετωπίζει τις εν λόγω κοινωνικές απειλές ονομάζεται πολιτική προστασία.¹³ Στο πλαίσιο της πολιτικής προστασίας κάθε χώρας εντάσσεται ο Εθνικός Μηχανισμός Διαχείρισης Κρίσεων και Αντιμετώπισης Κινδύνων (National Crisis and Hazard Management Mechanism, Nat-CHAMM). Στόχος του Εθνικού Μηχανισμού είναι η οργάνωση όλων των διοικητικών και επιχειρησιακών δομών της χώρας με στόχο την πρόληψη και την προστασία της ζωής και της υγείας των πολιτών. Αυτό επιτυγχάνεται με την εφαρμογή των κατάλληλων δράσεων για τη μείωση του δυνητικού κινδύνου, την αντιμετώπιση, την αποκατάσταση και την ελαχιστοποίηση των συνεπειών των πιθανών καταστροφών που ενδέχεται να πλήξουν τους πολίτες.⁴ Το επιχειρησιακό σχέδιο του Εθνικού Μηχανισμού Διαχείρισης Κρίσεων και Αντιμετώπισης Κινδύνων στη χώρα μας περιλαμβάνει τέσσερις φάσεις ετοιμότητας, από τις οποίες οι τρεις ανήκουν στην προ-καταστροφική περίοδο και η μία στη μετα-καταστροφική περίοδο.¹⁴ Έτσι, συναντάται

Εικόνα 2. Αριθμός θανάτων από φυσικές καταστροφές την περίοδο 2013–2023 παγκοσμίως και στην Ελλάδα.⁸

(α) η κατάσταση συνθήθους ετοιμότητας, κατά την οποία όλοι οι αρμόδιοι μηχανισμοί επαγρυπνούν για την ένδειξη εκδήλωσης καταστροφικού συμβάντος, (β) η κατάσταση αυξημένης ετοιμότητας, με αύξηση της ετοιμότητας λόγω στοιχείων που συντρέχουν σε αύξηση δυνητικού κινδύνου και (γ) η κατάσταση επιφυλακής, κατά την οποία όλες οι αρμόδιες υπηρεσίες τίθενται στη μέγιστη επιφυλακή, εξαντλούν όλα τα μέτρα πρόληψης και αυξάνουν τη στελέχωση στον μέγιστο δυνατό βαθμό. Τέλος, μετά την εκδήλωση της εκάστοτε καταστροφής ενεργοποιείται (δ) η κατάσταση κινητοποίησης, κατά την οποία ο μηχανισμός αναπτύσσει όλα τα υλικά και ανθρώπινα μέσα με στόχο την ελαχιστοποίηση των απωλειών και την ταχύτερη αντιμετώπιση και αποκατάσταση των συνεπειών.⁴

Η πρόληψη, η ετοιμότητα, η αντιμετώπιση και η αποκατάσταση συνιστούν τους τέσσερις βασικούς πυλώνες που εκπληρώνουν τον σκοπό του Εθνικού Μηχανισμού Διαχείρισης Κρίσεων και Αντιμετώπισης Κινδύνων στην Ελλάδα.⁴ Στο πλαίσιο της πρόληψης περιλαμβάνονται όλες οι ενέργειες, όπως η σωστή ενημέρωση των πολιτών για τους παράγοντες κινδύνου και η λήψη μέτρων από τον κρατικό μηχανισμό για την ελαχιστοποίηση του κινδύνου ή των επιπτώσεων μιας ενδεχόμενης καταστροφής. Στη συνέχεια, η οργάνωση του κράτους σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, με συγκεκριμένα σχέδια δράσης και κατάλληλο υλικοτεχνικό εξοπλισμό, συνιστά τον δεύτερο πυλώνα του Εθνικού Μηχανισμού, αυτόν της ετοιμότητας. Τα σχέδια δράσης περιέχουν όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για τη συντονισμένη αντίδραση σε περίπτωση καταστροφικού συμβάντος, περιλαμβανομένης της λήψης μέτρων αυτοπροστασίας και της έγκαιρης προειδοποίησης για επερχόμενα καταστροφικά συμβάντα. Σε αυτή την κατηγορία ανήκει και η τηλεφωνική γραμμή έκτακτης ανάγκης «112», μέσω της οποίας μπορεί να παρέχεται έγκαιρη προειδοποίηση των πολιτών που βρίσκονται σε περιοχή αυξημένου κινδύνου. Βέβαια, για να επιτευχθεί η ετοιμότητα απαιτούνται συνεχείς ασκήσεις ετοιμότητας, κατάλληλη υλικοτεχνική υποστήριξη και διαρκής αναδιοργάνωση ή και αναδιάρθρωση των σχεδίων, με στόχο τη μείωση του χρόνου απόκρισης, την ελαχιστοποίηση του κινδύνου και την αύξηση της αποδοτικότητας των επόμενων δύο σταδίων –όπως αυτά αναφέρονται στη συνέχεια– του Εθνικού Μηχανισμού Διαχείρισης Κρίσεων και Αντιμετώπισης Κινδύνων στη χώρα μας.

Σε περίπτωση εκδήλωσης μιας φυσικής καταστροφής γίνεται εφαρμογή των μέτρων και των ενεργειών που προβλέπονται στις ενότητες της αντιμετώπισης και της αποκατάστασης του σχεδίου δράσης του Εθνικού Μηχανισμού. Οι εν λόγω ενέργειες αφορούν στην έγκαιρη παροχή βοήθειας στον πληθυσμό με διεξαγωγή σωστικών

επιχειρήσεων και λήψη αποφάσεων που οδηγούν στην προστασία της ζωής και στη διασφάλιση της υγείας των πολιτών, ελαχιστοποιώντας στον μέγιστο δυνατό βαθμό τις επιπτώσεις του καταστροφικού συμβάντος. Τέλος, ακολουθεί το στάδιο της βραχείας αποκατάστασης, κατά το οποίο κύριο μέλημα αποτελεί η ανακούφιση των πληγέντων με την παροχή τόσο υλικής όσο και οικονομικής βοήθειας, ενώ ταυτόχρονα ενεργοποιείται η απογραφή απωλειών για να αρχίσει η επαναφορά των βασικών λειτουργιών και υποδομών, με στόχο την αποκατάσταση της κοινωνικής κανονικότητας.^{4,14}

4. ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΕΚΤΑΚΤΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΣΥΝΕΠΕΙΩΝ ΜΕ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΥΓΕΙΑΣ

Μέσω του συστήματος πολιτικής προστασίας προσδιορίζεται η Εθνική Πολιτική Μείωσης του Κινδύνου Καταστροφών, με σκοπό τη διασφάλιση της ζωής και της παρουσίας των πολιτών και την προαγωγή της ανάπτυξης της χώρας.¹⁵ Για την παραπάνω ανάγκη συντάσσονται τα Γενικά Σχέδια Αντιμετώπισης Εκτάκτων Αναγκών και Διαχείρισης Συνεπειών, τα οποία προβλέπουν όλες τις διαδικασίες, τις δράσεις και τους εμπλεκόμενους φορείς για την επίτευξη των στόχων της πολιτικής προστασίας. Τα εγκεκριμένα προγράμματα εντάσσονται στον αναπτυξιακό σχεδιασμό της χώρας και συνιστούν βασικό άξονα για την αειφόρο ανάπτυξη.¹⁵ Έτσι, συντάσσεται ο Εθνικός Σχεδιασμός Πολιτικής Προστασίας, ο οποίος περιλαμβάνει το σύνολο των δράσεων και των ενεργειών που καλύπτουν όλες τις φάσεις του κύκλου καταστροφής. Για την Ελλάδα συντάχθηκε το 1997 το Γενικό Σχέδιο «ΞΕΝΟΚΡΑΤΗΣ».¹⁶ Ο Ν 4662, τεύχος Α΄ 27/7.2.2020 επιχειρεί την αναδιάρθρωση του θεσμικού πλαισίου του συνόλου των φάσεων του κύκλου καταστροφής χωρίς όμως να έχει τεθεί ακόμη σε ισχύ, με αποτέλεσμα να ισχύει το σχέδιο «ΞΕΝΟΚΡΑΤΗΣ» όπως αυτό αναθεωρήθηκε το 2003.⁴

Η κατάρτιση των σχεδίων πολιτικής προστασίας αρχίζει σε κεντρικό και καταλήγει σε τοπικό επίπεδο, ακολουθώντας γραμμική πορεία και συντονίζεται σε όλα τα στάδια από τη Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας (ΓΓΠΠ).¹⁵ Σε κεντρικό επίπεδο ο σχεδιασμός περιλαμβάνει προγράμματα, σχέδια και μέτρα των υπουργείων και των εποπτικών φορέων, ενώ σε περιφερειακό επίπεδο περιλαμβάνει τα προγράμματα, τα μέτρα και τις δράσεις των περιφερειών της χώρας, λαμβάνοντας υπ΄ όψιν τις κατά περίπτωση ιδιαιτερότητες των νησιών και ειδικότερα των μικρών και πλέον απομακρυσμένων.¹⁵

Όπως ήδη αναφέρθηκε, στην Ελλάδα, το κύριο σχέδιο

αντιμετώπισης κρίσεων είναι το Γενικό Σχέδιο Πολιτικής Προστασίας «ΞΕΝΟΚΡΑΤΗΣ» και στο πλαίσιο αυτού στοιχειοθετούνται νέα σχέδια, πλέον εξειδικευμένα, ανταποκρινόμενα στα δεδομένα της εκάστοτε κρίσης και των αρμόδιων διαχειριστικών φορέων. Τέτοια επιχειρησιακά σχέδια εστιασμένης εξειδίκευσης χρησιμοποιούνται και από το Υπουργείο Υγείας, μεταξύ των οποίων είναι και το σχέδιο διαχείρισης κρίσεων «ΠΕΡΣΕΑΣ» σε επίπεδο νοσοκομείων.¹⁷ Το περιεχόμενο του σχεδίου αυτού επιτρέπει στο νοσοκομείο να εξακολουθεί να παρέχει καίριες και αναγκαίες υπηρεσίες εν μέσω μιας κρίσης, αλλά και την ομαλή επαναφορά του σε «φυσιολογική» λειτουργία με την υποχώρηση της κρίσης.¹⁸ Το σχέδιο «ΠΕΡΣΕΑΣ» περιλαμβάνει τις ενέργειες και τις δράσεις που απαιτούνται για την αντιμετώπιση επτά διαφορετικών τύπων καταστροφών, με τη μορφή των εξής σεναρίων: (α) Αντιμετώπιση τεχνικών προβλημάτων, (β) εσωτερική πυρκαγιά, (γ) σεισμός, (δ) καύσωνας, (ε) εσωτερική επιδημία, (στ) αυξημένη προσέλευση συμβατικών ασθενών και (ζ) προσέλευση ασθενών που έχουν εκτεθεί σε ραδιολογικούς, βιολογικούς, χημικούς και άλλους παράγοντες.^{18,19}

Ταυτόχρονα, το σχέδιο διακρίνεται σε τρία μέρη: (α) Περιγραφή της δύναμης, της οργανικής υπόστασης και της λειτουργίας του νοσοκομείου, (β) σχεδιασμός και περιγραφή δράσεων σε κάθε μια από τις πιο πάνω επτά περιπτώσεις σεναρίων εκτάκτων αναγκών, και (γ) φύλλα δράσης και ενεργειών με αναθέσεις σε συγκεκριμένα υπηρεσιακά στελέχη.¹⁷

Αντίστοιχα επιχειρησιακά σχέδια, όπως το «ΠΕΡΣΕΑΣ», είναι τα: (α) «ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ» – επιχειρησιακό σχέδιο αντιμετώπισης χημικών, βιολογικών, ραδιολογικών και πυρηνικών (ΧΒΡΠ) απειλών, (β) «ΑΡΤΕΜΙΣ» – εθνικό επιχειρησιακό σχέδιο πανδημίας γρίπης και (γ) «ΣΩΣΤΡΑΤΟΣ» – επιχειρησιακό σχέδιο αντιμετώπισης σεισμών.²⁰

Η συνεχώς εξελισσόμενη κλιματική αλλαγή και οι επιπτώσεις της στην πρόκληση φυσικών καταστροφών επιβάλλει τη συνεχή επικαιροποίηση όλων των μέτρων πολιτικής προστασίας. Η αξιοποίηση όλων των δεδομένων και πόρων που είναι διαθέσιμοι κρίνεται αναγκαία για την επιτυχή προστασία των πολιτών, αλλά και του περιβάλλοντος, τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ανασκοπώντας σύγχρονες τάσεις, εύκολα ξεχωρίζει η Αρχή Ετοιμότητας και Αντιμετώπισης Καταστάσεων Έκτακτης Υγειονομικής Ανάγκης (Health Environment Research Agenda for Europe, HERA), με στόχο την πρόληψη, τον εντοπισμό και την ταχεία αντιμετώπιση καταστάσεων εκτάκτων αναγκών στον τομέα της υγείας. «Η HERA, η οποία συστάθηκε στον απόηχο της πανδημίας COVID-19, θα προβλέπει απειλές και δυνητικές υγειονομικές κρίσεις μέσω της συλλογής πληροφοριών και της ανάπτυξης των αναγκαίων ικανοτήτων αντιμετώπισης».²¹

Επειδή οι φυσικές καταστροφές δεν έχουν σύνορα, έχει συσταθεί η «Ευρωπαϊκή Πολιτική Προστασία» (Civil Protection Mechanism, EU-CPM), η οποία στοχεύει στη συλλογική προσφορά βοήθειας από τις χώρες μέλη της ΕΕ σε περιοχές που πλήττονται από καταστροφές και δεν μπορούν να τις αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά.²² Η βάση δεδομένων Copernicus Emergency Management Service – Mapping συνιστά μια online πλατφόρμα συλλογής πληροφοριών μέσω δορυφόρων, με στόχο αφ' ενός την επίβλεψη πληγείσων περιοχών και αφ' ετέρου την πρόβλεψη εκδήλωσης νέων φυσικών καταστροφών για την ταχύτερη και αποδοτικότερη απόκριση.²³ Η συνεισφορά της βάσης δεδομένων Copernicus είναι ιδιαίτερα σημαντική για τη δράση του EU-CPM, παρέχοντας τις απαραίτητες γεωγραφικές πληροφορίες αναφορικά με την αποδοτικότερη παροχή βοήθειας.

Μια ακόμη βάση δεδομένων αποτελεί η Disaster Risk Management Knowledge Centre (DRMKC), η οποία συλλέγει και αποθηκεύει ήδη υπάρχοντα επιστημονικά δεδομένα αξιοποιώντας τα για την πρόβλεψη και την αντιμετώπιση νέων δυνητικών φυσικών καταστροφών.²⁴ Επίσης, σημαντική είναι η πρωτοβουλία rescEU, η οποία προβλέπει τη σύμπραξη και τη δημιουργία κοινού ταμείου και κοινών πόρων εντός της ΕΕ για την αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών,²⁵ αλλά και το πρόγραμμα Disaster Preparedness (DIPECHO), το οποίο έχει στόχο την ανίχνευση και την αρωγή ευπαθών ομάδων ανθρώπων σε πληγείσες περιοχές ή περιοχές υψηλού κινδύνου όχι μόνο σε ευρωπαϊκό αλλά σε παγκόσμιο πλέον επίπεδο.²⁶ Τέλος, αξίζει να αναφερθεί το πλαίσιο SENDAI, το οποίο αναδεικνύει την ευθύνη των κρατών για τη μείωση του κινδύνου από φυσικές καταστροφές, καταλογίζοντας ταυτόχρονα μερίδιο ευθύνης για την πρόληψη και στον ιδιωτικό τομέα και σε κάθε αρμόδιο κοινωνικό εταίρο.²⁷

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η προστασία της ζωής των πολιτών, η διασφάλιση της υγείας τους και η περιβαλλοντική προστασία βρίσκονται υψηλά στην ατζέντα στόχων όλων των κρατών. Ωστόσο, η κλιματική αλλαγή ως αίτιο φυσικών καταστροφών αθροιστικά με τις ανθρωπογενείς καταστροφές τείνουν να απειλούν όλα όσα προσπαθεί να προασπίσει το κράτος πρόνοιας. Έτσι, κάθε χώρα λαμβάνει μέτρα πρόληψης, οργανώνει σχέδια δράσης και εφαρμόζει πολιτικές σε μια προσπάθεια ελαχιστοποίησης του κινδύνου και των απειλών των φυσικών καταστροφών. Η υγειονομική διαχείριση των καταστροφών δυσχεραίνεται σε μεγάλο βαθμό από την πολυπαραγοντική υπόσταση της καταστροφής, αναδεικνύοντας έτσι τη μεγάλη ανάγκη συντονισμού πολλών υπηρεσιών και φορέων με σκοπό την αποδόμηση των παραγόντων αυτών για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπισή τους από τους

αρμόδιους φορείς. Αυτός είναι ο κύριος λόγος ύπαρξης των Γενικών Σχεδίων Αντιμετώπισης Εκτάκτων Αναγκών και Διαχείρισης Συνεπειών, καθώς και των επιχειρησιακών σχεδίων που απορρέουν από αυτά. Η αποτελεσματική διαχείριση τέτοιων καταστάσεων απαιτεί ορθολογικό σχεδιασμό και στρατηγική για την απρόσκοπτη παροχή βοήθειας από τους αρμόδιους φορείς, οι οποίοι πρέπει να έχουν ρόλο διακριτό και σαφή και να συνεισφέρουν στον κοινό σκοπό. Τέλος, θα πρέπει να δοθεί έμφαση σε σύγχρονες τάσεις και μεθόδους που μπορούν να συνδράμουν στην αποτελεσματική διαχείριση των καταστροφών σε επίπεδο συλλογικό, ευρωπαϊκό ή ακόμη καλύτερα παγκόσμιο. Η αξιοποίηση των βάσεων δεδομένων Copernicus και DRMΚC σε συνδυασμό με φορείς όπως η Αρχή Ετοιμότητας και Αντιμετώ-

πισης Καταστάσεων Έκτακτης Υγειονομικής Ανάγκης θα μπορούσαν να αποτελέσουν την ειδοποιό διαφορά στην έγκαιρη και αποτελεσματική αντιμετώπιση των συνεπειών των φυσικών καταστροφών. Όπως αναφέρεται και στο πλαίσιο SENDAI, πρέπει να διασφαλιστεί η συμμετοχή όλων των αρμόδιων κοινωνικών εταίρων, κρατικών και μη, στην πρόληψη αλλά και στην αντιμετώπιση των φυσικών καταστροφών. Η αναδιάρθρωση και ο εκσυγχρονισμός των Γενικών Σχεδίων, καθώς και ο εμπλουτισμός τους με νέα δεδομένα και τεχνολογίες που υπάρχουν σε επίπεδο εκτός του Εθνικού συνιστά το κλειδί για τη διαμόρφωση πολιτικής προστασίας αιχμής που στέκεται αρωγός στους πολίτες και διασφαλίζει υψηλή ποιότητα στην παρεχόμενη υγειονομική φροντίδα.

ABSTRACT

National Crisis and Risk Management Mechanism, health operational plans and current trends in natural disaster response

M. TAOUKTSIS,^{1,4} I. APOSTOLAKIS,^{2,4} P. SARAFIS^{3,4}

¹Department of Microbiology, "Vouvaleion" General Hospital – Health Center of Kalymnos, Kalymnos,

²School of Medicine, National and Kapodistrian University of Athens, Athens, ³General Department, University of Thessaly, Lamia, ⁴School of Social Sciences, Hellenic Open University, Patras, Greece

Archives of Hellenic Medicine 2025, 42(3):415–421

Climate change is a perennial problem of all countries around the world with governments of all countries making continuous efforts to deal with its consequences. Aiming in more effectively dealing with its effects, the National Crisis Management and Risk Management Mechanism was established (Law 4662/2020), undertaking the responsibility of organization and coordination of all required actions and agencies to protect human life and ensure citizens health. This can be achieved by establishing General Emergency Response and Consequence Management Plans and operational plans which contain all the required actions and distribute roles to the competent agencies. In addition, new services point out the necessity for a more holistic response to natural disasters –beyond national level– taking advantage of technology and information that can now be gathered in new databases that are being created. Dealing with climate change and its effects concerns the planet as a whole and that is the only way to be dealt with.

Key words: Climate change, General emergency response and consequence management plans, General Secretariat for Civil Protection, Natural disasters, Xenokratis

Βιβλιογραφία

- NORRIS FH, FRIEDMAN MJ, WATSON PJ, BYRNE CM, DIAZ E, KANIAS-TRY K. 60,000 disaster victims speak: Part I. An empirical review of the empirical literature, 1981–2001. *Psychiatry* 2002, 65:207–239
- THE EMERGENCY EVENTS DATABASE. 2021 disasters in numbers. EM-DAT, Brussels, 2021. Available at: https://cred.be/sites/default/files/2021_EMDAT_report.pdf
- ΠΙΚΟΥΛΗΣ Ε, ΣΟΥΛΙΩΤΗΣ Κ, ΤΣΙΡΩΝΗ Μ. Διαχείριση καταστροφών και κρίσεων: Μια πολυπαραγοντική προσέγγιση. Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις Κάλλιπος, Αθήνα, 2023. Διαθέσιμο στο: <https://dx.doi.org/10.57713/kallipos-174>
- NOMOS 4662/2020. Εθνικός Μηχανισμός Διαχείρισης Κρίσεων και Αντιμετώπισης Κινδύνων, αναδιάρθρωση της Γενικής Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας, αναβάθμιση συστήματος εθελοντισμού πολιτικής προστασίας, αναδιοργάνωση του Πυροσβεστικού και άλλες διατάξεις. ΦΕΚ 27/Α/7.2.2020
- WORLD HEALTH ORGANIZATION. Communicable diseases following natural disasters: Risk assessment and priority interventions. WHO, Geneva, 2006. Available at: <https://www.who.int/publications/i/item/communicable-diseases-following>

- natural-disasters
6. THE EMERGENCY EVENTS DATABASE. 2022 disasters in numbers. EM-DAT, Brussels, 2022. Available at: https://cred.be/sites/default/files/2022_EMDAT_report.pdf
 7. ΣΑΠΟΥΝΤΖΑΚΗ Κ, ΔΑΝΔΟΥΛΑΚΗ Μ. *Κίνδυνοι και καταστροφές: Έννοιες και εργαλεία αξιολόγησης, προστασίας, διαχείρισης*. Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις Κάλλιππος, Αθήνα, 2016. Διαθέσιμο στο: <https://hdl.handle.net/11419/6297>
 8. RITCHIE H, ROSADO P. Natural disasters. Our World in Data, Oxford, 2022. Available at: <https://ourworldindata.org/natural-disasters>
 9. UNITED NATIONS ENVIRONMENT PROGRAMME. Spreading like wildfire – the rising threat of extraordinary landscape fires. A UNEP Rapid Response Assessment, Nairobi, 2022. Available at: <https://www.unep.org/resources/report/spreading-wildfire-rising-threat-extraordinary-landscape-fires>
 10. COHEN O, SHAPIRA S, FURMAN E. Long-term health impacts of wildfire exposure: A retrospective study exploring hospitalization dynamics following the 2016 wave of fires in Israel. *Int J Environ Res Public Health* 2022, 19:5012
 11. KAR N, JAGADISHA, SHARMA P, MURALI N, MEHROTRA S. Mental health consequences of the trauma of super-cyclone 1999 in Orissa. *Indian J Psychiatry* 2004, 46:228–237
 12. THE EMERGENCY EVENTS DATABASE DOCUMENTATION. Entry criteria. Available at: <https://doc.emdat.be/docs/protocols/entry-criteria/>
 13. ΝΙΚΟΛΕΤΖΟΣ ΑΘ. Εισαγωγή στην κοινωνική προστασία και στο κράτος πρόνοιας. Στο: Σαράφης Π, Μπαμίδης Π (Επιμ.). *Υπηρεσίες υγείας: Συστήματα και πολιτικές*. Broken Hill Publishers, Λευκωσία, 2020:225–242
 14. ΛΕΚΚΑΣ Ε, ΑΝΔΡΕΑΔΑΚΗΣ Ε, ΚΑΠΟΥΡΑΝΗ Ε, ΜΙΝΟΥ-ΜΙΝΟΠΟΥΛΟΥ Δ. Πρόληψη και διαχείριση φυσικών και τεχνολογικών καταστροφών – Πρόγραμμα συμπληρωματικής εκπαίδευσης εξ αποστάσεως (e-learning) του ΕΚΠΑ. 8ο Πανελλήνιο Γεωγραφικό Συνέδριο, Ελληνική Γεωγραφική Εταιρεία, Αθήνα, 2007
 15. ΚΑΡΑΜΑΝΟΥ Α. Πολιτική προστασία και διαχείριση κινδύνων: «Το Ελληνικό Σύστημα Πολιτικής Προστασίας». Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης, Αθήνα, 2021. Διαθέσιμο στο: https://eclass.ekdd.gr/esdda/modules/document/file.php/KZ_AEID_modules/document/file.php/KZ_AEID_AP107/%CE%95%CE%9D%CE%9F%CE%A4%CE%97%CE%A4%CE%91%206%20CF%83%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CE%B9%CF%8E%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82.pdf
 16. ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ. ΥΑ 2025/1997: Έγκριση του από 30.12.1997 Γενικού Σχεδίου πολιτικής προστασίας, με τη συνθηματική προσωνυμία «ΞΕΝΟΚΡΑΤΗΣ». ΦΕΚ 12/Β/19.1.1998. Διαθέσιμο στο: <https://www.mydocman.gr/ia-2025-1997>
 17. ΓΙΟΥΡΟΥΚΟΣ Ν. Μαζικές καταστροφές, η εκπαίδευση και ο ρόλος του νοσηλευτή. Πτυχιακή εργασία. Τμήμα Νοσηλευτικής, Σχολή Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας, ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδος, Πάτρα, 2015
 18. ΚΑΡΑΜΠΕΤΣΟΥ Ε. Εφαρμογή σχεδίου έκτακτης ανάγκης σε μονάδες υγείας: Η περίπτωση του ΓΝΠ «Ο Άγιος Ανδρέας». Ιδρυματικό Καταθετήριο, ΤΕΙ Πελοποννήσου, Καλαμάτα, 2009
 19. ΡΟΥΤΣΗ Ε. Γνώσεις και απόψεις των επαγγελματιών υγείας που εργάζονται στο τμήμα επειγόντων περιστατικών σχετικά με την αντιμετώπιση μαζικών καταστροφών. Μεταπτυχιακή εργασία. Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Δημόσια Υγεία και Διοίκηση Υπηρεσιών Υγείας», Τμήμα Ιατρικής, Πανεπιστήμιο Κρήτης. e-Locus – Ιδρυματικό Καταθετήριο, Ηράκλειο, 2010
 20. ΣΠΥΡΟΥ Σ. Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων Υγείας. Οργάνωση, λειτουργία και ρόλος του ΕΚΕΠΥ, 2008. Διεθνές Συνέδριο Διαχείρισης Κρίσεων, Αθήνα, 2008. Διαθέσιμο στο: <http://www.geetha.mil.gr/media/athena08/ppt/Spirou.pdf>
 21. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ. Αρχή ετοιμότητας και αντιμετώπισης καταστάσεων έκτακτης υγειονομικής ανάγκης. Διαθέσιμο στο: https://commission.europa.eu/about-european-commission/departments-and-executive-agencies/health-emergency-preparedness-and-response-authority_el
 22. EUROPEAN COUNCIL. EU civil protection mechanism (UCPM). Available at: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/civil-protection/>
 23. EUROPEAN COMMISSION. Copernicus Emergency Management Service – Mapping. Available at: <https://emergency.copernicus.eu/mapping/#zoom=4&lat=41.92304&lon=17.89688&layers=0BT00>
 24. EUROPEAN COMMISSION. DRMCK – Disaster Risk Management Knowledge Centre. Available at: <https://drmk.jrc.ec.europa.eu>
 25. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ. rescEU: Ένα νέο ευρωπαϊκό σύστημα για την αντιμετώπιση των φυσικών καταστροφών. Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/IP_17_4731
 26. EUROPEAN COMMISSION. Disaster Preparedness Programme: DIPECHO. Available at: https://ec.europa.eu/echo/files/policies/dipecho/presentations/programme_overview_11_07_en.pdf
 27. UNITED NATIONS OFFICE FOR DISASTER RISK REDUCTION. What is the Sendai framework for disaster risk reduction? Implementing the Sendai framework for disaster risk reduction 2015–2030. Available at: <https://www.undrr.org/implementing-sendai-framework/what-sendai-framework>
- Corresponding author:*
- M. Taouktsis, Department of Microbiology, “Vouvaleion” General Hospital – Health Center of Kalymnos, Kalymnos, Greece e-mail: taouktsisakis@gmail.com
-